

# De deadline: doodschieten of ‘vierendelen’

*“Whaz so civil 'bout war anyway.”* (‘Civil War’, Guns N’ Roses, 1991)

Als beschaving zou worden afgemeten aan de menselijke capaciteit om oorlog te voeren, waren heel wat volkeren de vriendelijkheid zelf. Helaas is dit een illusie, meer nog: een utopie. De geschiedenis leert dat de mensheid er uiteindelijk zelfs toe bereid is zichzelf en de planeet aarde vele malen te vernietigen met kernwapens. Er is niets geciviliseerd aan oorlogvoering.

Bijna anderhalve eeuw geleden begon één van de meest gruwelijke en bloedigste oorlogen in de geschiedenis: de Amerikaanse Burgeroorlog.

Een strijd waarin aardig wat krijgstechnische ontwikkelingen voor het eerst, al dan niet op grote schaal, werden toegepast: het musketgeweer; het eerste machinegeweer (Gatling gun); het optreden in steden (verstedelijkte gebieden); surge (prelude op president Bush’ uitbreiding van de Amerikaanse troepen in Irak in 2007); intrede van de telegraaf (voorloper van telefoon en e-mail); troepenvervoer per trein; de eerste luchtverkenningen en het terroriseren van burgers voor eigen krijgsgewin.



Voor krijgswetenschappers was de Amerikaanse Burgeroorlog dus alleszins een zeer interessante oorlog. Maar niet alleen voor beroepsmatig geïnteresseerden in oorlogvoering. Uiteindelijk was het voeren van de Civil War aanleiding tot een onverwachte link tussen krijgsmacht en journalistiek...



Tussen 1861 en '65 vochten de Noordelijke staten, het leger van de Unionists, tegen de Zuidelijken (Confederates). Waar gehakt wordt, vallen spaanders: doden, gewonden, deserteurs en krijgsgevangenen.

Zo wordt het aantal doden geschat op zo'n 620.000. Dat is ruim vierhonderdenvijftig per dag, gerekend vanaf de eerste grote veldslag bij de rivier Bull Run in de staat Virginia – 40 km buiten Washington D.C – tot de dag dat de Noordelijken capituleerden voor de Zuidelijken. Een voor die tijd hoog aantal, te danken aan de relatieve traagheid van het gevecht. Dit in combinatie met stormaanvallen te paard door de cavalerie, gesloten infanterieformaties in dubbele rijen, nieuwe wapens (het al aangehaalde musketgeweer als opvolger van het percussiegeweer), het niet onmiddellijk aanpassen van de tactiek op het instromen van die nieuwe wapens, en snel om zich heen grijpende ziekten.



Ongeveer de helft van alle doden als gevolg van ziekten werd veroorzaakt door darmziekten als tyfus, diarree en dysenterie. De overigen overleden voornamelijk aan de gevolgen van longontsteking, mazelen, pokken, malaria en tuberculose. Alleen al onder de militairen deden zich 1,7 miljoen gevallen van dysenterie voor. De agressieve buikloop was schering en inslag op bivakplaatsen en in kampementen, die tjokvol waren, een slechte hygiëne hadden en gebrek aan afdoende sanitaire voorzieningen.

Naast de vele doden waren er ook talrijke nieuwerwetse verwondingen te betreuren. Musket- en machinegeweren veroorzaakten vrij keurige, lineaire wonden die ogenschijnlijk minder behandeling behoefden dan de kartetswonden, welke in het verleden door percussiegeweren werden gemaakt. Hierdoor diagnosticeerden de militaire artsen de verkeerde therapie, met alle gevolgen van dien, zoals gangreen, ontstekingen en infecties.

De omstandigheden waren overigens niet alleen voor de zieken gebrekkig. Zo mogelijk waren die onder de krijgsgevangenen nog erger.

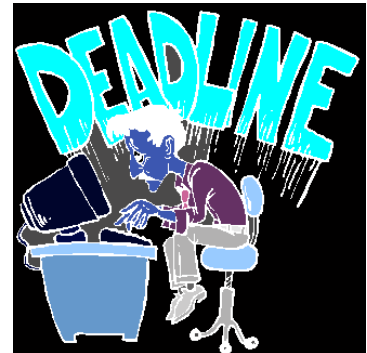
Iedere combattant die wordt gevangengenomen door de tegenpartij is een krijgsgevangene. Gevangenen in een oorlog zijn niet alleen een ideaal middel om in het uiterste geval onderhandelingen kracht bij te zetten, ze zijn juist als combattant zeer gewild om inlichtingen te verkrijgen over de toestand en sterkte van de vijand. Als ze eenmaal gemaakt zijn – die gevangenen dus – is het belangrijk om ze zo lang mogelijk voor eigen krijgsvoordeel te behouden. Omdat ook in het tijdperk voorafgaande aan de Conventies van Genève – vóór 1949 – krijgsgevangenen geen hint nodig hadden om te proberen te ontsnappen aan hun bewaarders, is het helder dat hen er veel aan gelegen was om ze gevangen te houden. Daarin waren ze zeer creatief.

Eenmaal in bewaring hadden zowel de Unionists als de Confederates vanaf een bepaald moment de gewoonte om binnen de omheining van de detentieplaats een lijn in het zand te trekken. Een “*do-not-cross*” kalklijn die de oorlogsgedeteneerden waarschuwden dat ze speelden met hun leven wanneer ze het waagden die lijn te overschrijden. Te meer omdat de gevangenenbewaarders afkerig waren van intimiteit en verbroedering met de aan hen ter bewaking gestelde soldaten van de tegenpartij. Het passeren van die lijn betekende dat de gevangene te dicht bij de omheining was gekomen, de enige en meest pregnante hindernis naar de vrijheid. Om er zeker van te zijn dat ze niet eens een poging **wilden** ondernemen om daar overheen te gaan, noemden eerst de bewakers en later ook de gevangenen de lijn al snel de “*dead line*”.

Iedereen die het waagde de lijn te passeren hing de dreiging van een standrechtelijk executie boven het hoofd. Doodgaan was ook toen al een vele malen minder prettig vooruitzicht dan het uitzitten van een gevangenschap, hoe overbevolkt die gevangenis ook was... en hoe slecht het drinkwater, het eten en de hygiëne.

Of en, zo ja, hoe vaak is geprobeerd om de “*deadline*” over te steken is niet bekend.

Evenmin is onbekend hoe deze term uit de Amerikaanse Burgeroorlog medio 1920 plotsklaps opdook in het jargon van krantenmakers, zowel in de Verenigde Staten als Groot-Brittannië . Wat de huidige, meest gangbare betekenis van “*het tijdstip wanneer een artikel gereed moet zijn*” te maken heeft met die historische “*deadline*” uit het midden van de 19<sup>de</sup> eeuw is onduidelijk.



Of werden dagbladschrijvers in dagen dat de journalistiek opkwam, juist ook onder invloed van de oorlogsverslaggeving uit de Amerikaanse Burgeroorlog – ‘gevierendeeld’ als ze hun kopij niet op tijd hadden ingeleverd en de meedogenloze eindredacteur van de krant lieten wachten tot hij een ons woog?

Terminus ad quem?

*Geïnspireerd door en met dank aan Geert Bouw (Windesheim, School of Media, Zwolle).*

**Marcel van Hemert  
Drachten, 4 juni 2009.**